Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 55, Aralık 2021, s. 434-475

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.53983>

Öğr. Gör. Esra Nurten GÜL

Uşak Üniversitesi, esra.gul@usak.edu.tr

Seramik Yük. Müh. Selçuk ÖZKAN

Güral Vitrifiye, Ar-Ge & Hammadde Takım Lideri, selcukozkan23@gmail.com

HER DÖNEMDE ZERAFET VE ASALETİN SİMGESİ PORSELENİN GELİŞİMİ VE TÜRK PORSELENLERİNİN BU SÜREÇTEKİ YERİ

Özet

Porselen, sertliği, yarı-saydam oluşu, beyazlığının temizliği temsil etmesi ile her dönemde zerafetin simgesi olmuştur. Dünya çapındaki ülkeler ithal Çin porselenleriyle karşılaştığı andan itibaren bu özel ürünlere sahip olma yarışına girmişler, bir yandan da porselenlerin gizemini çözmek için çabalamışlardır.

Uzakdoğu deniz ticareti ve diplomatik hediyeleşmeler vasıtasıyla tüm dünyaya yayılan porselen, zaman içerisinde temizliğin, zarafetin, asaletin ve zenginliğin sembolü haline gelmiştir. En ünlü ressamlar porselenlerin dekorlama süreçlerinde görev almış, porselen bünyelerinin geliştirilmesinde derin bilgilere sahip kimyacılar güvenilmiştir.

Başlangıçta sarayları dekoratif olarak süsleyen porselen daha sonrasında sofralarda hızla yerini almış, misafirler porselenlerin olduğu en güzel sofralarda ağırlanmıştır. En güzel porselenlere sahip olma arzusu büyük talep oluşturmuş, sürekli porselen teknolojisinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Çalışmada geçmişten günümüze porselen üretim süreci ele alınmış, Türk porselenlerinin geldiği noktaya değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Porselen, Seladon, Fritware, Müzeler

THE SYMBOL OF ELEGANCE AND NOBILITY IN EVERY PERIOD THE DEVELOPMENT OF PORCELAIN AND THE PLACE OF TURKISH PORCELAIN IN THIS PROCESS

Abstract

Porcelain has always been the symbol of elegance with its hardness, translucency and whiteness representing cleanliness. From the moment they encountered imported Chinese porcelains, countries around the world have competed to acquire these special products, and on the other hand, they have tried to solve the mystery of porcelain.

Porcelain, which spread all over the world through the Far East maritime trade and diplomatic gifts, has become a symbol of cleanliness, elegance, nobility and wealth over time. The most famous painters took part in the decoration processes of porcelain, and chemists with deep knowledge were trusted in the development of porcelain bodies.

Porcelain, which decorated the palaces decoratively in the beginning, quickly took its place on the tables, and the guests were hosted at the most beautiful tables with porcelain. The desire to have the most beautiful porcelains has created a great demand and has contributed to the continuous development of porcelain technology.

In the study, the porcelain production process from the past to the present has been discussed and the point of Turkish porcelain has been mentioned.

Keywords: Porcelain, Celadon, Fritware, Museums

1. PORSELEN TANIMI

Porselen, pişme rengi beyaz, gözeneksiz, yarı şeffaf seramik malzemedir(Güngör, F., Ay, N. 2012, 287). Kil kuvars feldispat kullanılarak üretilen ve tam anlamıyla porselen olarak tanımlanan ilk ürünler Tang devrinde yapılmaya başlanmıştır. Tang hanedanlığı döneminde farklı merkezlerde üretilen seramik ve çömleklerde ustalar parlak ve daha canlı renklerin elde edilmesine olanak veren hafif bir gövde elde etmeye çalışıyorlardı. Tang döneminde porselenin tanımı, vurulduğunda çınlama sesi veren eşyayı tabir etmek için kullanırdı. Protoporselen terimi de sıklıkla yarı şeffaf olmayan, beyazımsı olduğu halde porselen olmayan porselen benzeri çömlek için kullanılırdı(Koçak, Ş. 2009,13). Isının etkisi ile gözeneksiz ve yarı saydam hale gelen porselenlerin gelişiminde pişme rengi beyaz olan ve temiz hammaddelerin tercihinin rolü büyüktür. Tüvenan hammaddeler çeşitli oksitler ve kirlenici organikler ihtiva etmesi sebebiyle zenginleştirme işlemlerinden sonra kullanılır. Ayrıca birincil kil ve kaolenler tercih edilmelidir. Porselenin diğer seramiklere göre üstünlüğü daha yoğun mullit kristal yapısına sahip olması ve reaksiyona girmemiş olan kuvars tanelerinin bu mullit kristal ağı içine homojen olarak dağılmasından dolayıdır. (Aksoy, F. A. 2007)

Porselen ürünlerin şekillendirilmesinde tüm seramik şekillendirme tekniklerini kullanarak üretim prosesi gerçekleştirilebilir. Ürünün çeşidine göre uygun üretim tekniği seçilmelidir. Porselen ürünlerin en önemli özelliği beyazlık ve saydamlık olduğundan uygulanan sırda oldukça temiz ve ışığı geçirmeyi engellememelidir. Sert porselenlerde ham sırlar kullanılırken yumuşak porselenlerde fritli sırlar kullanılmaktadır. Üretimde olduğu gibi sırlama yöntemi de

ürünün çeşidine göre değişiklik gösterebilmektedir. Porselenin kalitesini belirleyen önemli etkenlerden biri fırınlama sürecinin uygun bir rejimde gerçekleştirilmesidir. Oksidif - redüktif ortamın başarılı bir şekilde tamamlanması pişirilen porselenin rengini etkileyecektir. Porselen çamurunda istenen beyazlık Fe_2O_3 'ün, FeO 'ya indirgenmesi ile sağlanacağından redüksiyon süreci önemlidir.

Seramik malzemeler içerisinde mikro yapısal olarak en karmaşık olanlarından biri porselenlerdir. Ancak aynı zamanda görünür gözenek miktarının düşük olması sebebiyle en seçkin olanı da odur. Fırın içerisinde meydana gelen kimyasal reaksiyonlara ve bu kimyasal reaksiyonlar sonucu oluşan porselen mikro yapısına etki eden faktörler, fırın türü, fırın içerisindeki işlem süresi, sıcaklık ve atmosfer şartları olarak sıralanabilir. Porselen pişirimi boyunca oluşan kimyasal reaksiyonların sırası porselen hammaddelerinin tipine bağlıdır (Cooper, 2000). Al_2O_3 ve SiO_2 bulunan bileşimlerde görülen en önemli faz mullittir (Arcasoy, 1998). Porselen bünyelerde genellikle primer ve sekonder mullit olmak üzere iki farklı mullit tipi vardır. Kil kalıntılarında oluşan mullit, primer mullit olup, levha yapıdadır. Daha yüksek sıcaklıklarda feldspat içerisindeki alkalilerin yayılmasıyla feldspat kalıntısı içerisinde çekirdeklenen ve büyüyen mullit ise ikincil mullit olup iğnemi yapıdadır.

2. DÜNYADA PORSELENİN TARİHİ GELİŞİMİ:

Farklı kaynaklara göre porselenin öncüsü olan, protoporselenin, Çin'de üretildiği bilinmektedir. Yapılan kazılarda ele geçen seramik buluntulara göre Chou Sülalesi (M.Ö. 1028–481) döneminde sert, gözeneksiz, vurunca tınlayan, ancak çamurunun rengi beyaz olmayan seramikler üretilmiştir. Academia Sinica Arkeoloji Enstitüsü'nün yapmış olduğu seramik parçalarının incelemesinde bunların savaşan devletler dönemine (M.Ö. 481–221) ait, gri renkli pişmiş çamurunun dışında, her özelliği ile porselen ürünler olduğu saptanmıştır (Weiss, 1971, 16). Görsel 1'de protoporselen kavanoz örneği görülmektedir.

Görsel 1. Kulplu ve Dikey Çizgili Proto-Porselen Kavanoz (M.Ö 475-211)

Bu devirde yarı kıymetli taş olan yeşim taşının benzerini yapmak üzere yeşil sırlı seladonların yapımına da başlanmıştır. Bununla birlikte Çin porselen tarihinde Yüeh seladonlarının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Seladon sırlı seramikler indirgen atmosferde, odun ateşi ile beslenen ejderha fırınlarında pişirilmektedir. Seladon sırlarının başarı ile elde edilmesiyle Çin artık mükemmel porselen üretme teknolojisine vakıf olmuştur (Arcasoy, 1998 15-16). Görsel 2 'de Yixing'de (Çin) bulunan bir Ejderha fırın görülmektedir.

Görsel 2. Ejderha Fırın, Yixing, Çin

Redüksiyonlu ortamda elde edilen yeşilimsi gri porselenler, seledonlu porselen olarak adlandırılır ve özel bir teknik gerektirir. Görsel 3 'te Song Hanedanlığı dönemine ait seledon sırlı testi görülmektedir.

Görsel 3. Song Hanedanlığı 10-11. Yy. Seladon Testi

Song Hanedanlığı döneminde Jingdezhen Şehri'nde son derece kaliteli seledonlar üretilmiştir. Jingdezhen Şehri'nin yanı sıra Longquan Bölgesi'nde de fırınların bulunduğu ve bu fırınlarda üretilen seledonların da fırın isimleri ile anıldığı bilinmektedir. Görsel 4'te Song hanedanlığı dönemine ait Longquan Seladonları görülmektedir.

Görsel 4. Longquan Seladonu,
Song Hanedanlığı, 13. Yy. Guimet Müzesi, Paris

Topkapı Sarayı Müzesi, koleksiyonunda bulunan 1350 tane seladon eserin %95'i 14. ve 15. yüzyılda, Yuan ve Ming hanedanlıkları döneminde Çin'in güneydoğu eyaleti Zhejiang'da bulunan Longquan'daki atölyelerde üretilmiştir.

Longquan Seladonları'nın pişme rengi beyaz değil, genellikle gridir. Demir oksit içeren feldspatlı sır, gittikçe azalan havanın içinde fırınlandığı zaman karakteristik rengi olan grimsi yeşile dönüşmektedir. Sırsız yerler kildeki demir oksite bağlı olarak, parlak turuncumsu bir renk alır. Bu sebeple yüzeydeki rozetler ve diğer kalıp kabartma süslemeler bilinçli olarak sırlanmadan bırakılmıştır. Bu şekilde yeşil zemin üzerinde kontrast yapan kırmızı alanlar elde edilmiştir. (Arcasoy, A. 1998)

Seladonun gerek Osmanlı, gerekse bütün Yakın ve Orta Doğu'da böylesine popüler olmasının nedeni; bu kapların gizemli bir ününün olmasıdır. "Seladonların zehiri belli ettiği inancı, tercih edilerek kullanılmasına yol açmıştır. Özellikle İslam ülkelerindeki bu yaygın ama gerçek olmayan inanış, İslam kaynaklarında yer almaktadır. Katip Çelebi, Cihannüma adlı eserinde seladonların zehiri belli ettiğini yazar. Thevenot, 1655-56 yılına ait anılarında, "saraydan yeni çıkmış bir içoğlandan öğrendiğime göre, hükümdara yemekler porselenden daha kıymetli, Çin toprağından yapılmış ve zehire karşı panzehir olan kaplarda verilirdi..." sözleriyle, Osmanlı sarayında da inanışın etkili olduğunu gösterir". Bu inanç epey yaygın bir biçimde sürmüştü, bugün bile anlatılan bir öykü olmuştur(<https://emelhamko.tumblr.com/post/172076709973/seladon-tabak>).

Osmanlı Döneminde, padişahların kullandıkları eşyalar, diğerlerinin kullandıklarından farklıdır. Bir yönetim biçimi olarak saltanat, mutlak iktidar sahibi olan sultana, statüsünü sergilemesi gereğini de beraberinde getirir. Statü sergilemesinin asıl işlevi, sultana ve saltanatına geçerlilik sağlamaktır. Sultanın konumu ne kadar güçlü olursa olsun, bu gücü yaymada simgelere ihtiyaç duyar. Gücün simgeler aracılığıyla sergilenmesi, sultanın merkezdeki konumuna dikkat çeker ve onu her alanda diğerlerinden ayırıştırır(Adıgüzel 2007, s. 21)

Bu simgeler arasında yiyecek kaplarının malzemelerinin seçimini de saymak gerekmektedir. Osmanlı sarayında, seladon kullanımını etkileyen inanış seladonların, içine zehir konulduğunda belli etmesidir. Özellikle Sultan II.Selim'in (1566-1574), yemekte zehirlenmeyi önleyen porselen kaplardan yediği bilinmektedir.(Gedük, H. 2014, 19)

Görsel 5'te 14.Yy.Ortalarına tarihlenen seladon sırlı bir tabak örneği görülmektedir.

Görsel 5. Seladon Tabak

Görsel 5'te görülen tabağın çapı 41,5 cm. olup Topkapı Sarayı Müzesi Çin porselenleri bölümünde sergilenmektedir. Selodonlu porselenler Song (960-1279) ve Yuan (1271-1368) Hanedan'ları döneminde zirve dönemine ulaşırken Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde eski önemini yitirmeye başlamıştır. Bunun sebebinin artık seladon sırlarının yanı sıra mavi - beyaz porselen yapımına başlanmasıdır. Tang, Song, Yuan, Ming, Quing hanedanlığı döneminde de üretim aynı kalite ile devam etmiştir. Çin'in Jingdezhen şehri beyaz porselenlerin üretildiği ilk yer olup burada çok büyük sayıda fırın vardır (Koçak, 2009) Jingdezhen da üretilen porselenlerin yüksek standartlarda ve beyaz olması da kullanılan çamurun yeterince kaliteli olduğunu göstermektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin girişimiyle başlatılan arkeolojik kazılar sonucu, Çin porselenlerinde mavi-beyaz üslubun 14. yüzyıl başlarında Yuan Hanedanlığı döneminde, ortaya çıktığı belirlenmiştir. En ihtişamlı örneklerin Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde verdiği görülmüştür (Güneşer, B., 2008). Görsel 6'da Yuan hanedanlığı, Görsel 7'de National Palace Museum'da (Taipei) bulunan Ming hanedanlığı dönemine ait (1426-1435) sır altı dekorlu mavi-beyaz, ayaklı kâse örneği görülmektedir.

Görsel 6. Yuan Hanedanlığı Dönemi Ayaklı Kase Örneği 14. Yüzyıl İlk Yarısı

Görsel 7. Ming Hanedanlığı Dönemine Ait (1426-1435) Sır Altı Dekorlu Mavi- Beyaz Ayaklı Kase (d:17.2 cm)

Ming Hanedanlığı boyunca yapım ve sırlama teknikleri gelişmiş, Yuan Hanedanlığı seramiklerine göre seramik yüzeylerde beyaz ve mavi tonu yoğunluk kazanmıştır (Birben A, 2011, 26)

İbn-i Batuda 14.yy'da Çin'i ziyaret etmiş ve kaleme aldığı seyahatnamesinde porselen üretiminin yapıldığı Zeytung ve Sin şehirlerinde, çamurların hazırlanmasından sonra uzun süre dinlenmeye bırakıldığı ve pişirim işleminin maden kömürü ile yapıldığının bilgisini vermiştir. İbn-i Batuda ayrıca pişirim işleminin 3 gün boyunca devam ettiğinden bahsetmiş, üretilen porselenlerin kalitesine göre fiyatlandırıldığını belirtmiştir. Porselenlerin buradan Hindistan, Yemen ve Fas gibi ülkelere ihraç edildiğinden bahsetmiştir (Ünal İ.,1961,189) 16.yy'da Türk Seyyah Ali Ekber ise, porselen imal edilen aktaştan ve onun eritilerek ardışık 3 havuzdan geçirildikten sonra balçık haline getirilen çamurun dinlendirilmesinden bahsetmektedir. Hazırlanan çamurun babadan oğula miras kalmasına değinen Ekber, işlenen parçaların mevsim çiçekleri ile süslendiğini belirtmiştir. Görsel 8'de Ming Dönemine ait şakayık dekorlu kavanoz görülmektedir.

Görsel 8. Şakayık Dekorlu Kavanoz (Ming Dönemi 1465-1488) h:14cm

Ekber yine bu üç havuzlardan sıra ile adi, orta ve ala parçaların yapıldığını ve bunların ağırlıklarınca karşılık gelen altınla satıldığını kaydederek porselenlerin önem ve kalitesine işaret etmiştir. En kıymetli olan porselenlere imparatorun markalarının vurulduğunun ve bunların ihracının da yasak olduğunu bildirmiştir (**Tarihi Çin, Nuri Osmaniye Kitaplığı, 3095, Sayfa;37- 38**)

Ming Hanedanlığı ve diğer hanedanlık porselenlerinde kullanılan bazı mühürler Görsel 9'da görülmektedir.

Görsel 9. Ming Hanedanlığı Porselenlerinde Kullanılan Mühürler

Mavi ve beyazın zirvede olduğu dönemlerde porselen ustaları diğer büyük bir buluş olarak kabul edilen sır altı kırmızı porseleni keşfetmişlerdir. Gövde üzerine uygulanan bakır kırmızı bezeme, şeffaf sırla sırlandıktan sonra yüksek sıcaklık ve indirgen atmosferdeki pişirim sonucunda dekorasyonun kırmızı renkte görünmesinden oluşmaktadır. Ancak o dönemde yapımının zorluğu yüzünden bu porselenlerin üretimi, sır altı mavi- beyaz eşyalara oranla daha az olmuştur (Koçak, 2009,). Görsel 10’da Museo National des Arts Asiatiques –Guimet Paris te bulunan bakır kırmızı bezemeli testi örneği görülmektedir.

Görsel 10. Ming Hanedanlığı, Bakır-Kırmızı Dekorasyon 1368-1400

Ming Hanedanlığının kuruluş dönemlerinde İmparatorluk Porselen Fabrikası (IPF) kurulmuştur. Fabrika kurulduğu tarihten itibaren Ming (1368–1644) ve Qing(1644–1911) Hanedanlıkları boyunca sarayın ihtiyaçlarını üretmiştir. Ming’ den başlayıp Qing Hanedanlığı’nda işlev gören porselen fabrikasının Çin porseleninin gelişmesinde ve niteliğinin doruğa ulaşmasında rolü oldukça büyüktür. Geç dönem Ming Hanedanlığı döneminde çok renkli kaplar da üretilmiş, bu kaplar “*Famille Verte*” olarak adlandırılmıştır. “*Famille Verte*” kapları, Qing Hanedanlığı döneminde görülen “*Famille Rose*” türünün geliştirilmesine öncülük etmiş, zamanla “*Famille Rose*” ana bezeme biçimine dönüşmüştür. (Koçak, Ş. , 2009, 12) Görsel 11’de Ming hanedanlığının “*Famille Verte*” olarak adlandırılan kapları görülmektedir

Görsel 11. “*Famille Verte*” olarak Adlandırılan Kap Örnekleri

Qing Hanedanlığı döneminde görülen “*Famille Rose*” türü bir porselen tabak ve vazo örneği Görsel 12’de görülmektedir.

Görsel 12. Famille Rose Tabak ve Vazo Örneği

Çin subtropikal muson iklimine sahip olmasının getirmiş olduğu yağış, ülke için iyi bir su kaynağı olmuştur. Porselenlerinin kazanmış olduğu ünü doğa şartlarının cömertçe sunduğu, nitelikli hammadde yataklarına, yine ormanlarının sunmuş olduğu kaliteli odunların pişirim de kullanılmasına borçludur. Çinli ustalar doğaya olan vefalarını çağlar boyunca kaliteli porselenler üreterek göstermiştir. Yine ülkenin limanlarının ticarete olan katkısı sayesinde Çin Porselenleri ithal edilerek tüm dünyaya yayılmıştır. Görsel 13'te Quing hanedanlığı dönemine ait çok renkli porselen örneği görülmektedir.

Görsel 13. Imperial Bowl, Quing Dynasty, Kangxi Period, 1662-1722 Max: d:15,3cm, National Place Museum Taipei

Ming Hanedanlığı döneminde porselen üretimi büyük miktarlarda, yüksek kalitede ve geniş çeşitliliktedir. Gelişen mavi-beyaz ve bakır-kırmızı sıraltı dekorasyon dekorların yanı sıra, renkli porselenin üretiminin bulunuşu Çin'e büyük ün kazandırmıştır. Çin bu sayede Avrupa'ya porselen ithalına başlamıştır. Portekizlilerle kendi özel şartnamelerini oluşturmuşlar ve durum Hollanda ve İngilizleri de içine alarak 17. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir. Görsel 14'te Ming Hanedanlığı dönemine ait dekorlu porselen örnekleri görülmektedir.

Görsel 14. Ming Hanedanlığı 1465 -1488, Renkli Porselen demlik - h: 21.6 cm, kupa- h: 7.7 cm

Çin'in ithalat ve ihracata başlaması, farklı ülkelerden tüccarların Çin'e daha sık gelip gitmesini sağlamıştır. Eski ve orta çağlardan beri Güney Arabistan kıyılarındaki deniz ticareti yapan Arap tüccarlarda bunlardandır. Arap tüccarlar zaman içerisinde Çin pazarına diğer ülkelerin tüccarlarından daha fazla egemen oldular. Bu durum daha nadir ve daha kıymetli olan porselenlere ulaşmak açısından Arap tüccarlara üstünlük getirmiştir. Tang devrinden Sung devrine kadar geçen zaman zarfında Çin'e gelen İranlı ve Arap tüccarların sayısı sürekli katlanmıştır. Bu dönemde Abbâsîler'in başkenti olan Bağdat'ta kumaş, porselen çay, ipek gibi Çin mallarını pazarlamak maksadıyla özel alışveriş mekânları kurulmuştur. Yine Tang'ın başkenti olan Changan'daki alışveriş mekânlarında özellikle Arap ve İranlıların ürünleri pazarlanmaktaydı. Çin iktidarı Hang-Chou, Kanton, Zeytun, Yang-Chou limanlarını ticarete ayırmıştı.

Baharat yolu, İpek yolu ve Demir yolu gibi dönemin önemli ticaret yolları sayesinde doğu-batı, kuzey-güney yönünde yaşayan milletler ve değişik medeniyetler birbirleriyle karşılaşma ve kaynaşma imkânı bulmuşlardır.

Ticarette bu yolları kullanan İlhanlılar döneminde de, Araplar ve Çinliler ile bu kültür etkileşimleri sağlanmıştır. Bu kültür etkileşimi seramik sanatını da olumlu etkilemiştir. Moğollar'ın imha ettiği seramik merkezlerinin yeniden faaliyete geçmesiyle seramik imalatı büyük bir canlanma göstermiştir. Çin tesirlerinin yoğun olduğu İlhanlı seramikleri perdah ve sır altı tekniğiyle imal edilmiş eserleriyle dikkati çekmektedir. Seramik eserler üzerinde yer alan tasvirler, özellikle minyatür sanatıyla ilgili olup hayvan ve bitki motifleri ile bezemelidir. Timurlu Devri seramiklerinde bilhassa mavi beyaz Ming Hânedanı Çin porselenlerinin tesiri görülmektedir. Bu devirde en önemli seramik merkezinin Verâmin şehri olduğu anlaşılmaktadır. Seramik sanatının önemli gelişim gösterdiği Safevîler devrinde bilhassa Şah I. Abbas'ın himayesi altında çok yoğun seramik imalatı yapıldığı bilinmektedir. Bu dönemde İsfahan, Meşhed ve Kirman gibi merkezlerin yanı sıra özellikle kendine has bir seramik tipiyle Kubaçi şehri öne çıkmıştır. Görsel 15 'te fritware satranç seti görülmektedir.

Görsel 15. 12. YY. Fritware Satranç seti

Kaçarlar devrinde, ince beyaz bünyeli, çiçek desenli, mavi, mor, kahverengi ve zeytûnî seramiklerle beraber sır üstü mînâî tekniğiyle pembe, mavi, sarı, yeşil ve siyah renkli kelebek ve çiçek dekorlu ürünler üretilmiştir. Bunların yanında sır altı çiçek vb. süslemeli Tahran imali sert beyaz bünyeye sahip kaplarla, Çin ve Avrupa etkileri gösteren mavi ve siyah dekorlu, İsfahan'ın doğusundaki küçük bir kasaba olan Nâîn üretimi seramikler dikkat çekicidir. XIV. yüzyıl başında ortaya çıkan bu çiçekli ve kelebekli desenlerin üretimi 1935 yılına kadar sürmüştür (Tarihi Çin, 3095, Sayfa; 37- 38)

Görsel 16'da 17-18. Yy. da üretilen Safavi Dönemi Kâse örneği görülmektedir.

444

Görsel 16. 17 – 18 y.y. Safavi Dönemi Kâse

Osmanlı döneminde 15. Ve 17. Yüzyıllar arasında önemli bir çini ve seramik merkezine dönüşen İznik'te stonepaste, artificalpaste olarak adlandırılan seramik bünyeler görülmektedir. Bu bünyeler başlangıçta Çin porselenlerini taklit etmek amacıyla yapılmaya başlanmışsa da porozitesi, sertlik, mukavemet, bünye özellikleri, renkleri sayesinde farklı bir tarz olarak seramik kaynaklarına fritware olarak girmeyi başarmıştır(Mack, R. E., 2005).

Çin Porselenleri Orta Çağda Müslüman âleminde tanındığı halde Avrupa'da 15. yy sonlarına doğru tanınmaya başlamıştır. Avrupa'ya giden ilk Çin porselenleri 1482 senesinde Mısır Sultanı El-Eşref Seyfeddin Kayıtbay' ın Lorenzo Medici'ye hediye olarak gönderdiği

koleksiyondur. Avrupa'nın porselenle tanışması, porselen teknolojisini çözme hiç değilse ona benzeyen bir ürün üretme çabasını tetikler. Bu denemelerin ilk adresi de Rönesans İtalya'sıdır. Porselen arayışının doruğa ulaştığı 15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyılda İtalyan zenginleri porselene olan heveslerini porselene benzer ürünler temin ederek gidermeye çalışmışlardır(Else S. D., 24).

R. Mack dönemin belgelerinde sözü geçen porselen objelerin tümünün Çin kökenli olmadığını, o dönem Venedik'te bulunan Çin porselenlerini andıran İznik mavi-beyaz seramikleri içermiş olabileceğine dikkat çekmiştir. İtalyanlar'ın Osmanlı'nın Çin esintileri taşıyan mavi-beyaz üretimlerini porselene alternatif olarak tercih etmiş olabilecekleri düşünülmektedir (Wilson, T., 2016).

İtalyanlar, porselen bünye denemelerine İslamî bünye olan stonepaste üzerine çalışarak porselen taklidi ürünler yapmaya çalışmışlardır(Tite, M. S., 2004, 377-385). İlk başarılı porselen taklidi ürünleri ise Floransa'da, 16. yüzyılın sonunda I. Francesco Medici'nin himayesinde ürettiler. Pişme rengi beyaz olan bu porselen literatüre " Medici porseleni" olarak geçmiştir. Görsel 17'de Medici porselenlerine ait ürünler görülmektedir.

Görsel 17. Medici Porselenlerine Ait Ürünler

Medici porseleni, Stonepaste'nin aksine daha az kuvars ve daha fazla kil barındırmasıyla İslami seramiklerden ayrılır (Tite, M. Watson O v.d, 2015, 57, 80,91)

Çin porselenlerinin taklit edilmeye başlanması ticareti de etkilemiştir. 17.yy da Amsterdam' a gelen Ming porseleni yüklü gemiler Hollanda için porselen arayışındaki sürecin başlangıcı olmuştur. Dekorasyon yönünden Ming seramiklerini inceleyen Hollandalı seramikçiler, kendi kültürlerine ait desen unsurları ile bu seramiklerin unsurlarını kaynaştırarak yeni bir uslubun oluşmasına katkı sağlamışlardır(Pluis J., 1997).

Çin porseleninin niteliğine ulaşamayan fakat Çin porselenlerinin dekorlarını kendi kültürleri ve dini betimlemeleriyle kaynaştırarak oluşturdukları bu porselenler Delftware olarak anılmıştır(Verneuil, L.,2015). Hollanda'nın ilk mavi beyaz porselen örneklerinin arasında 1675-1686yılları arasında "Griksche A" fabrikasını yöneten Samuel Van Eenhoorn' un baş harfleri yer alan "SVE" damgalı porselenler bulunmaktadır. Bu porselenlerde mavi ve mor tonlar beraber kullanılarak ve kontör çizgilerinin leylak ve siyah renk arasında çekilmesi Delft seramiklerine özgü bir üslup katmıştır(Charleston J., 1986, 167).

Çin porselenini taklit etmek için mavi renk ile birlikte sarı turuncu, kahverengi, yeşil, mangan moru, kızıl kahve, siyah ta porselenlere uygulanan renklerdi. Zaman içerisinde Delft'in seramik sektörü o kadar başarılı olmuştur ki tüm Avrupa pazarının ihtiyacına cevap verebilecek duruma gelmiştir. Günümüzde Delft bölgesinde az da olsa mavi beyaz porselenler üretilerek Hollanda temsil edilmeye devam edilmektedir. Delftware tabaklarında sıkça işlenen konular

arasında; yel değirmenleri, manzaralar, kır evleri, şatolar, nehirler, köprüler, oral kompozisyonlar, portreler bulunmaktadır. Görsel 18’de Delf porselenlerine örnekler görülmektedir.

Görsel 18. Pair of Flowers Pyramids (De Metaale Pot 1692-1700 Faience)

17. yy Delf Porselenleri

17.yy. Delf porselenleri üzerinde yapılan araştırmalar ve XRD analizleri sonucunda porselenlerin yapısında, kalay oksit, kuvars, kalsit ve kurşun silikatların olduğunu tespit etmiştir. Hollanda porselenlerinde mavi-beyaz dekorlamanın yanı sıra ve özellikle mayolika da kullanılan renk ve stillerde de ürünler yapılmaktaydı. (Sarah P.,2000, 56)

Hollanda gibi İngiltere’nin de Çin’in Avrupa piyasalarına porselen ihraç etme koşullarını kolaylaştırması sahip olduğu liman kentlerinin avantajı bakımından ilgisini çekti. İngiltere Çin porselen pazarından en fazla yararlanan ülke olarak, porselen ticareti piyasasına deniz taşımacılığı sayesinde egemen oldu. Değerli olan Çin porselenleri İngiliz girişimcilerinin de dikkatini çekmişti. Porselen üretim teknolojisinin artık bir sır olmaması İngiltere’nin porselen üretimini kolaylaştırdı. Simyacı Böttger, Arkanist Dubois, porselen üretim teknikleri üzerinde bilimsel bir şekilde çalışıyorlardı. Bilimsel bir şekilde çalışma, zaman içerisinde porselene birçok teknik özellik eklenmesini "Steatit, Sert porselen, Kemik porselen" gibi çeşitlilikleri ve üretimin gelişmesini sağladı. Steatit porseleninin en önemli teknik özelliği, sıcaklık-soğukluk değişikliği şoklarına dayanıklı olmasıdır. Yine arkanist William Cookworthy oluşturduğu bir formülle "Sert Porselen"(polymouth porcelain) üretimi yapılmıştır. Josiah Spode ise Thomas Freye’nin denemiş olduğu kemik porselenini geliştirerek, oldukça kaliteli ışık geçirgenliği kusursuz bir bünye elde ederek bu porselenin tüm dünyada yayılmasını sağladı. Kemik porseleni seramik kaynaklarına ise "Bone China" olarak geçmiştir. Bünye bakımından incelendiğinde İngiliz porselenlerinde Wedgwood’un “Siyah Porselen” şeklinde adlandırılan, gözeneksiz renkli seramik grubundan söz etmeden geçilemez(<http://www.antikalar.com/ingiliz-porselenleri>). Wedgwood bu porselen grubunu Etrüsk mezarlarındaki seramikleri örnek olarak geliştirmiştir. Siyah porselen grubunu Jasper olarak adlandırılan beyaz renkli rölyeflerin uygulandığı yeşil, lila, mavi, sarı, siyah zeminli porselenler izlemiştir. Görsel 19’da Wedgwood tarafından yapılan siyah porselen vazo görülmektedir.

Görsel 19. Siyah Porselen Vazo (Türkel E., 2016, 55)

John Flaxman'ın ürettiği Jasper porselenler Avrupa'da en çok taklidi yapılan ürünler haline gelmiştir. İngiliz porselen üretim teknolojisinde bünyenin yanında dekor tekniklerinde de yenilikler yaşanmıştır. "Transfer baskı", tekniğinin kullanılması iç bükey ve dış bükey yüzeylerin dekorlanmasını kolaylaştırmış ayrıca seri üretimin hızlanmasını sağlamıştır. Görsel 20'de Transfer baskı tekniği ile yapılmış bir çalışma görülmektedir.

Görsel 20. Transfer Baskı Tekniği Uygulaması

Çin porselenlerinin aksine İngiliz porselen endüstrisi, kraliyet yönetimlerinden aradığı desteği bulamamıştır(<http://www.antikalar.com/ingiliz-porselenleri>).

Porselen yapım tekniğine erişemeyen İtalyanlar ise ustalarının bezeme öğeleri ile porseleni taklit etme çalışmışlardır. İtalyan mayolikalarında "Alla Porcellana" yani porselen benzeri olarak tanımlanan mavi-beyaz tarz ortaya çıkmıştır. Görsel 21'de Mayolika tekniği ile yapılan tabak örnekleri görülmektedir.

Görsel 21. İtalyan Mayolika Tabaklar

Beyaz zemin üzerine kobalt mavisi ile kıvrım dallar, stilize küçük çiçekler, hatayi ve yaprak motiflerinden oluşan "Alla Porcellana" üslubu 1490 dan itibaren Faenza, 1500 lerde Toskana ve 16. yüzyılda Venedik üretimlerinde kullanılan başlıca bezeme olmuştur. Böylece İtalyan mayolikas 15. yüzyıl Çin Ming desenleri ile porseleni andıran İznik mavi-beyaz seramiklerinden aldıkları ilhamı kendi Rönesans öğeleriyle sentezleyerek porselene olan heveslerini karşılamaya çalışmışlardır(Else S. D. 24).

Çin porselenlerini örnek alarak başlayan çalışmalara zaman içerisinde Fransızlar da dahil olmuştur. Fransa'nın porselen tarihi 17. Yüzyılda başlamış önceki ulusların deneyimlerinden faydalanarak Medici porseleninin, bileşimini geliştirilerek "Yumuşak Porselen" elde etmeyi 1673'te başardılar(Yılmaz E., 2019, 201-233).

Bu tarihte Louis Poterat adlı Fransız seramikçi, telif hakları bizzat XIV. Louis'nin imzaladığı belgeyle korunan bir yöntemle, Rouen'de yumuşak porselen üretmeye başlar. Hayli sınırlı ölçekte üretim yapan ve piyasada tutunamayan Rouen fabrikası 1696'da kapanır(Hilyard r., 1999, 46). Görsel 22'te Fransa'da Rouen fabrikasında üretilen yumuşak porselen ürünler görülmektedir.

Görsel 22. Rouen Fabrikasında Üretilen Yumuşak Porselen Ürünler

Görsel 22 a'daki Kap Sevres Müzesi'nde, b'deki kap ise Victoria and Albert Müzesi'nde sergilenmektedir. Orijinalleri mavi boyalıdır.

Ticari anlamda başarılı olan ilk yumuşak porselense 1690’larda Saint-Cloud fabrikasında (Fransa) üretilir(Wilson, T.; 2016). Görsel 23’te Saint Cloud Fabrikasında üretilen porselen demlik görülmektedir.

Görsel 23. Saint Cloud Fabrikasında Üretilen Porselen Demlik,
Victoria and Albert Museum

Yumuşak porselen, Çin porseleninin beyazlığını ve hatta saydamlığını, belirli ölçüde taklit eder (Weber J.) Fakat ne sertliği ne de mukavemeti Çin porseleni gibidir. Deforme olmaya meyilli ve ısıl şoklara karşıda direnci düşüktür. 1760’larda, Limoges yakınlarında kaolin keşfedilmesi ve reçeteye eklenmesi ile teknik anlamdaki sorunlar çözülmüştür. Teknik problemlerin çözümüyle kraliyete ait Sèvres fabrikası, rokoko genel olarak Louis XVI stili ve ardından İmparatorluk stili olarak bilinen ürünleri üreterek Avrupa porselen tasarımında liderliği ele geçirmiştir. Görsel 24’te Sevres Fabrikasında üretilmiş bisküvi porselenler görülmektedir.

Görsel 24. Sevres Fabrikasında üretilmiş bisküvi porselenler

1710 yıllarında Meissen porselen, sert porselen bünyeyi üreten ilk firma olmuştur. Görsel 25’te Meissen porselenin ürettiği ürünler görülmektedir.

Görsel 25. Meissen Porselenin Üretmiş Olduğu Ürünler

Metropolitan Museum

Yumuşak porselen üretimini başaran Fransızların ise Meissen ve diğer Alman fabrikalarını yakalayabilmesi 50 yıldan fazla zaman almıştır. Görsel 26’da Meissen tarafından üretilen Çin Dragon modellerine öykünen bir tabak görülmektedir.

Görsel 26. Meissen Tarafından üretilen Dragon Figürlü Tabak

Fransız stilleri çok geçmeden Almanya, İngiltere ve Rusya gibi çok uzak yerlerde taklit edilmiştir. Fransız stillerinin egemenliği en az 19. yüzyılın ilk yarısına kadar sürmüştür.(https://cekmekoyevdenevenakliyat.org/wiki/French_porcelain).

1789 Fransız Devrimi'nden önce, Fransız porselen üretimi çeşitli kraliyet patentleri ve tekelleri nedeniyle karmaşıktı ve çeşitli mal türlerinin üretimi kısıtlanıyordu. Bu kısıtlama kraliyet ailesinin bir üyesinin veya kıdemli saray mensubunun koruması elde edilerek engelleniyordu.

Fransa, 18. ve 19. yüzyıllar boyunca güçlü bir porselen endüstrisine sahipti ve sanatsal modayla temas halinde kalan yüksek kaliteli kalay içeren ürünler yapmıştır. Diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Fransız üreticiler genellikle figürlerden ziyade sofraya takımlarına

ve dekoratif kaplara odaklanmışlardır. Görsel 27’de Fransız üretimi dekoratif kap görülmektedir.

Görsel 27. Fransız Üretimi Dekoratif Kap

Fransız üretimi dekoratif kaplar genelde bitkisel motifler ile bezenmiştir.

3. PORSELENİN KULLANIM ALANLARI ve TÜRLERİ

Porselenlerin sınıflandırılması pişirme sıcaklıklarına göre, ihtiva ettiği hammadde oranlarına göre yapılmaktadır. Tablo 1’de pişirim sıcaklığına göre porselen türleri verilmiştir. Pişirim sıcaklıkları bünyedeki kaolinit miktarına bağlı olduğundan en fazla kaolinit miktarının laboratuvar porseleninde olduğunu da söyleyebiliriz.

Tablo 1. Çeşitli porselen türlerinin pişirim sıcaklıkları (Yeşilay S., 2006, 7)

Porselen Türü	Pişirim Sıcaklığı
Laboratuvar Porseleni	1450-1500
Sert Porselen	1400
Elektro Porselen	1360-1380
Yumuşak Porselen	1280-1350
Frit Porselen	1200-1300
Diş Porseleni	1300-1340
Kemik Porselen	1220-1250

3.1. Laboratuvar Porseleni

Laboratuvar kapları için üretilen porselen türleridir. Asit kapları, havan, krezeler gibi ürünler bu sınıfa giren porselenlerdir. (Güner,Y., 1987, 191-203)

3.2. Sert Porselen

Bu tarz porselenlerin bünyesinde yüksek oranda kaolinit ve Al_2O_3 bulunur, bu sebeple pişme dereceleri de yüksektir. Sert porselende oluşan kristal yapı darbelere daha dayanıklı olup üzerindeki sır ile tam bir bütünlük sağlayarak yüzeydeki sıran gövdesi kadar sert ve çizilmez bir üstünlük kazandığı görülür. Sert porselenlerin sıcaklık değişimlerine göstermiş olduğu direnç yüksektir. Sert porselen çamurları ile genelde teknik porselen ürünler üretilir. Çamurun pişme derecesini yükseltmek için bünyeye çok ince öğütülmüş korund eklenebilir. Reçeteye korundun eklenmesi ile ayrıca geniş bir pişme aralığı da elde edilir. Buda fırınlama sürecinde avantaj sağlar.(Aksoy, F. A. 2007, 41)

3.3. Yumuşak Porselen

Diğer porselen türlerine göre bünyesinde daha fazla feldspat ve daha az kaolin içerdiğinden daha düşük derecelerde pişirilmektedir. Yumuşak ve sert porselenin önce düşük derecelerde (900-1000°C) bisküvi pişirimi gerçekleştirilip, daha sonra yüksek derecede sırlı pişirimi yapılırken, bazı yumuşak porselen tiplerinde ilk pişirim yüksek derecede yapıpı sırsız özellikte porselen ürün elde edildikten sonra düşük derecede olgunlaşan sırlar ile sırlanarak ikinci pişirim yapılmaktadır. Bu pişirim tekniği sıraltı dekorasyonlarının uygulanacağı durumlarda tercih edilir. (Aksoy, F. A. 2007, 41-42)

3.4. Elektro Porselen

Yüksek gerilim ve alçak gerilim izolatörleri, elektrik sigortası porselenleri, izolasyon boncukları, termik santrallerde, nükleer enerji santrallerinde kullanılan porselenlerdir. (Aksoy, F. A. 2007, 46) Ülkemizde Çanakkale Seramik A.Ş ve Ankara Seramik A.Ş, bu tarz porselenlerin üretimini gerçekleştirmektedir.

3.5. Frit Porselen

Çamur reçetelerinde vitrifikasyon başlatıcı ve eritici olarak feldispat yerine frit kullanımı tercih edilen porselen çeşitleridir. Fritin feldispata göre daha düşük derecede erimesinden dolayı düşük ısıda pişirildiğinden bu porselen türünün mekanik direnci azdır. Fritin camsı yapıda olmasının getirdiği avantaj sayesinde ise bu porselen türünün ışık geçirgenliği iyidir(Aksoy, F. A. 2007, 47)

3.6. Diş porseleni

Diş porseleni reçetesini oluşturacak hammaddelerin temiz olmasına oldukça önem verilmelidir. Diş porseleni çamuru çok az veya hiç özlü madde içermediğinden pişirimin çok kısa sürede tamamlanması uygun olacaktır. Dental porselenlerin bünye yapıları genelde % 70-90 Feldspat, % 15-25 Kuvars, % 2-8 Talk veya Kaolin içermektedir. Çok kaliteli, gözeneksiz ve kabarcıksız bir porselen elde etmek için, yaygın olarak vakumlu fırınlar kullanılır. Fırınlama süreci vakumlu fırınlarda gerçekleştirilirken pişirim sıcaklığı 1200- 1280 derece arasındadır. (Aksoy, F. A. 2007, 45)

4. TÜRKİYEDE PORSELENİN TARİHİ GELİŞİMİ:

Fransız Sevres fabrikasının ve Lemoges fabrikalarının bizim porselen tarihimiz açısından da önemi büyüktür. Sultan II. Abdülhamid dönemi (1876-1909) ilk üretimlerin yapıldığı bir dönemdir. Sultan II. Abdülhamid'in sanata olan ilgisi, yeni teknolojilerin ülkeye getirilme isteği ve Anadolu'da yüzyıllar boyunca olan seramik üretim tecrübelerinden faydalanılarak daha iyi üretimlerin geliştirilme isteği ve üretilecek porselenlerin sanatla birleştirilme arzusu ilk fabrikanın temellerinin atılmasında etkili olmuştur. II. Abdülhamid'in ciddi desteğiyle Yıldız Sarayı'nın bahçesinde kurulan Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'nın teknolojisi, her türlü malzemeleri ve kalıpları ilk olarak, Sèvres ve Limoges fabrikalarından getirilmiştir. 1894'te üretime geçen fabrikanın amacı hem sarayın ve ülkenin ihtiyacının yerel imkânlarla karşılanmasını sağlamak hem de ürettiği gösterişli ürünlerde fabrikayı diplomaside bir araç hâline getirmektir. (Damlıbağ F., 2011, 49-53)

Görsel 28'de 1900 yılına ait Yıldız Porselen Fabrikası ile Model Atölyesi ve çalışanları görülmektedir.

Görsel 28. Yıldız Porselen ve Çini Fabrikasından 1900 Yılına Ait Görüntüler

Görsel 28'de 1900 yıllarında Yıldız Porselende çalışmaların büyük bir titizlikle yapıldığı görülmektedir. “Yıldız İş”i” adıyla müzeleri ve önemli koleksiyonları süsleyen eserler, 1892 tarihinde fabrikanın kurulması ile üretilmeye başlanıp üretimi II. Meşrutiyete kadar sürmüştür. II. Meşrutiyet döneminde kapanan fabrika 14 Temmuz 1911 tarihi itibarı ile Yıldız Çini Fabrikası adıyla tekrar açılmıştır. Bu dönemde porselen üretimi yerine geleneksel bir tutum izlenerek çini üretimi yapılmıştır. Fabrika I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar faaliyette bulunmuşsa da; fabrika önceki dönemde olduğu gibi desteklenmediği için, bu dönemde aylık üretim adedi daha azdır. I. Dünya Savaşı sırasında ise fabrikaya hayati bir rol oynamıştır. Osmanlı devleti haberleşme için gereken izolatorleri getiremeyince porselenden yapılan bu izolatorlerin Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'nda yapılabileceği düşünülmüştür. Fabrika müdürü Mesrur İzzet Bey'in de yerli hammadde kullanmasıyla, izolator ihtiyacı giderilmiştir. 1921 yılında İstanbul'un İşgali ile üretim durdurulmak zorunda kalınmıştır. Görsel29'da Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'nda üretilen Ressam Ömer imzalı vazolar görülmektedir.

Görsel 29. Ressam Ömer İmzalı Vazolar

Ülkede hiçbir porselen fabrikası olmaması sebebiyle, 1957 yılında fabrikayı yeniden üretime geçirme çabaları başlamıştır. Sümerbank’a verilen bu görev doğrultusunda üretim için gerekli makineler Dorst Keramische Maschinen Fabrik, Fırınlara ise Siemens tarafından yapılarak Alman teknolojisiyle işletme yenilenmiştir. Fabrika “Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi” adı altında faaliyetlerine, 1 Ocak 1962 tarihinde başlamıştır. Fabrika Sümer Holdingin özelleştirilmesinden sonra 1994 yılında bütünüyle TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı’na devredilmiştir. Günümüzde Türk porselen sanatının ve sanayisinin çeşitli dönemlerini, sanatçıların eserlerini sergileyen ve özel üretim yapan bir müze-fabrika olarak çalıştırılmaktadır.(Küçükerman Ö. vd. 37)

60’lı yıllara gelindiğinde ise İş Bankası’nın Şişecam ile ortaklaşa yaptığı bir yatırım sonrasında İstanbul Porselen faaliyete geçmiştir. Paşabahçe bünyesi altında satılan ayrı bir marka olarak üretimine devam eden işletme günde 10 ton imalat kapasitesine sahip olmasına rağmen 90’lı yılların başlarında kapanmıştır.

Yarımca Porselen ise 1950’li yılların sonlarında kurulmasına karar verilse de, 1960’ların ortalarında hayata geçirilebilmiştir Küçük bir atölye değil, ülke ihtiyacının % 70’ini karşılaması planlanan bir fabrikadır. Görsel 30’da üretimden görüntüleri yer alan fabrikada ilk üretim 1968’de başlamıştır. İşletmede sofraya eşyasının yanısıra elektro porselen ve vitrifiye de üretilmiştir. 1998’de özelleştirilene kadar üretim kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Bugün fabrikadan geriye atıl bir bina kalmış olduğundan kullanılmamaktadır(Batukan Belge F.,2019). Görsel 30’da Yarımca Porselen Fabrikasında baskı ve el dekorunda çalışan elemanlar görülmektedir.

Görsel 30. Yarımca Porselen Fabrikasından Görüntüler (Batukan Belge F.,2019).

1973 yılında Türkiye'nin seramik başkenti Kütahya'da kurulan Kütahya Porselen Türkiye'de bu sektörde faaliyetine devam eden en eski tesistir. Başlangıçta çok ortaklı halk şirketi olarak kurulan Kütahya Porselen 1984 yılında Gürallar Şirketler Grubu'na devredilmiştir. Bu tarihten sonra yapılan kapasite artırımı ve teknoloji çalışmaları ile Avrupa'nın en önemli porselen fabrikalarından olmuştur. 2005 yılında 120 yıllık geçmişine karşılık kapılarını kapatmak zorunda kalan Avrupa'nın en tanınmış markalarından Alman porselen markası Mitterteich Porselen'i satın alarak önemli bir başarıya imza atmıştır (<https://kutahyaporselen.com.tr/public/uploads/2020/06/corendon-katalog.pdf>). Görsel 31'de Kütahya Porselen'e ait ürün görselleri yer almaktadır.

Görsel 31. Kütahya Porselen'e Ait Porselen Örnekleri

Kütahya Porselen, 1989 yılında kurulan ve yine dünya markası olan Güral Porselenin kurulmasında önemli rol oynamıştır. Güral Porselen 75.000 m² kapalı, toplamda 275.000 m²'lik bir alan üzerinde üretimini yaptığı porselenleri 60 ayrı ülkeye ihrac etmektedir. Güral Porselen, yurt içinde zanaat kültürünü ve değerlerini yaşatırken dünyada da özellikle HoReCa (Hotel-Restoran-Cafe) sektöründe ülkemizi temsil eden en önemli şirketlerden biridir. Görsel 32'de Güral Porselen'e ait ürün görselleri yer almaktadır.

Görsel 32. Güral Porselen'e Ait Porselen Örnekleri

İstanbul Porselenin kapanmasıyla teknik ekipman ve makineler korunarak 1992 yılında Porland Porselen kurulmuştur. 1992 yılında faaliyete geçen 10.000 m² alan üzerine kurulu

yaklaşık 8.000 m² kapalı alana sahip Gebze tesislerinin yanında 1996 yılında 70.000 m² kapalı 300.000 m² açık alan üzerine kurulu Porland Porselen Bilecik fabrikası faaliyete geçmiştir. Porland, porseleni hammaddelerini zahmetli aşamalardan geçirerek zarif sofrâ ürünlerine dönüştürmüştür. Her biri özgün ve sıra dışı tasarımlardan oluşan porselenler, ışık geçirgen yapısı ve estetik görünümüyle sofralarda yerini almıştır. Görsel 33'te Porland Porselene ait ürün görselleri yer almaktadır.

Görsel 33. Porland Porselene Ait Porselen Örnekleri

Son 40 yılda Avrupa'da yüzlerce Türkiye'de de 5 porselen fabrikası kapanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren porselen sektöründe teknik anlamda büyük adımlar atılmıştır. Fabrikalarda Ar-Ge ve Ür-Ge birimleri oluşturularak sürekli iyileştirilmelere gidilmiştir. Türk porselenleri, tarihteki seramik deneyimlerinin de vasıtasıyla Avrupa'nın çok uzun sürede almış olduğu yolu kısa bir sürede kat etmiştir. Türk porselenleri, sofrâ eşyası ürünleri, çay- kahve ürünleri ve el yapımı dekoratif ürünlerle dünya genelinde büyük söz sahibi olmuş, dünya çapında almış olduğu ihracat şampiyonu ödülü, sektör şampiyonu ödülü, dünya çapında inovasyon award, özel tasarım ödülü gibi birçok ödüllerle kalitesini ispatlamıştır.

5. PORSELEN BÜNYE VE PORSELEN ATIĞI İLE ÇALIŞAN BAZI SANATÇILAR

5.1. Mehmet Tüzüm KIZILCAN

Kendisinin seramikle ilgili tüm kaynaklara ulaşabilme çabasında olarak tanımlayan Kızılcan, kendisi için sanatçılık diyemediğini ancak eserlerini beğenenler üzerinde bir etkisi varsa izleyicilerinin onu sanatçı olarak nitelendireceğini belirtmektedir. Seramik sanatında kavramın görselliğin önüne geçmediği, teknikle verilmek istenen mesajın birbirini desteklediği kendi öz dilinde yapıtlar üretmenin hedefi olduğunu belirten sanatçı teknik ve estetiğin birbirini dengelemesi gerektiğine inanarak çalışmalarını gerçekleştirmiştir (Şahin D., 2008). Görsel 34'te Kızılcan'a ait çalışmalar görülmektedir.

Görsel 34. Hamam Kültürü ve Seramik Yansımaları

5.2. Romans SUTA (1896-1944)

Romans Suta resimleri, çizimleri, seramikleri, porselen dekorları ve sanat eleştirmenliğiyle Letonya sanatına iz bırakmıştır. Yaratıcı, çok yönlü ve mücadeleci kişiliği ile ön plana çıkmış kusursuz estetik zevkiyle dışavurumculuğa yeni bir soluk kazandırmak için yeni yöntemler bulmaya çalışmıştır.

Romans Suta' nın porselen eserlerindeki ana tema kırsal yaşam, şehirdeki günlük sahneler, limandaki tavernalar, sevgi, tiyatro konuları üzerinedir. Romans Suta sosyal ve tarihi temaları da porselen eserlerinde kullanmıştır(Zümrüt Y., 2014, 95-111). Görsel 35 a'da Romans Suta'ya ait "Mülteciler", b'de "Yıl" 1905, c'de ise "Yapı" adlı eser görülmektedir.

Görsel 35. a. Mülteciler, b. Yıl 1905, c. Yapı adlı eserler

Romans Suta' nın eski Letonya düşünlerini konu alan birçok eseri bilhassa çok ilginçtir. Neredeyse düz ve 40-60 cm çapında büyük tabakların üzerine halk sanatını yansıtan kırmızımsı kahverengi tonlarını seçerek olayın ciddiyetini ve önemini vurgulayan bir dekor uygulamıştır. Kullanılan renkler, anlatılan konu ve yüzeydeki kurgu eski geleneklerin güzelliğine dikkat çeker ve insanların ruhuna hitap eder. Diğer 'Baltarlar' sanatçıları ile karşılaştırıldığında Suta' nın daha fazla eseri günümüze kadar gelmiş ve bu eserler sırustü porselen dekorlama sanatının

özelliklerinin anlaşılmasını sağlamıştır.(Zümrüt Y., 2014, 95-111) Görsel 36’da Romans Suta’ya ait sır üstü dekor tekniği ile yapılmış çalışmalar görülmektedir.

Görsel 36. Romans Suta’ya Ait Sır Üstü Dekor Tekniği ile Yapılmış Çalışmalar

5.3. Aleksandra BELCOVA (1892-1981)

Aleksandra Belcova, birçok ulusun süsleme ve hislerini kendi tarzında yorumlamıştır. Berlin Viyana ve Paris’ teki müzelerde tanıştığı ilkel sanattan etkilenmiş, modern sanatta örnekleri sıkça görülen Afrika motifleri üzerine başarılı tabak dekoru yorumları yapmıştır. Fransız, İspanyol ve Rus kültürüne olan ilgisi yaratıcı eserlerine yansımıştır. Sanatçının bu ilgisi özellikle Rus kültürüyle ilgili eserlerinde hissedilir. Şiirsellik günlük yaşamdan karelerde vurgulanmaktadır.(Zümrüt Y., 2014, 95-111)

Bu konu ile ilgili Görsel37’de a’da görülen ‘Mother and Child’ ve b’de görülen ‘Girl at the Well’ adlı eserleri örnek verilebilir.

Görsel 37. a. Mother and Child, b. Girl at Well

5.4. Sigismunds VIDBERGS (1890-1970)

Çok önemli bir grafik sanatçısı olan Sigismunds Vidbergs çizim ustası olan Sergey Chekhonin' le yakın temas halindeydi. İki sanatçı da porseleni ideal bir yüzeyi olan mükemmel bir sanat malzemesi olarak görüyordu. Bu iki çizim ve grafik ustasının görüşleri eserlerinde görülebilir. Eserlerinde geleneksel süslemeler, Özgürlük Savaşı' ndan kareler, 'Art Deco' nun özelliklerini yansıtan ('Aviation-Havacılık') modern dekorlar ve Doğu' nun egzotizmini ('Dancer-Dansçı') konu edinen Vidbergs tarzının özelliği kısa ve keskin siyah beyaz çizgiler ile birleşen dinamik, net ve parlak ritimlerdir. Eserlerinde farklı renkleri bir araya getirmekten ziyade porselen yüzeyinin parlaklığını bozmadan boyasız alanlar bırakmaya özen gösteren sanatçı kenar çizgilerini kırmızı ya da altın renginde boyayıp ortaya zarif eserler koymuştur. Vidbergs çalışmalarında bir ustanın çizgilerine sahiptir(Zümrüt Y., 2014, 95-111). Vidbergs'in Görsel 38 a'da Letonya 1918, b'de Havacılık, c'de Dansçı adlı çalışması görülmektedir.

Görsel 38.a. Letonya 1918, **b.** Havacılık, **c.** Dansçı

Görsel 38'de görülen çalışmalarda Sır üstü dekor tekniği uygulanmıştır.

5.5. Judith VAN DEN BOOM

Dünyayı fiziksel ve kavramsal cevapların bulunabileceği bir oyun alanı olarak gören sanatçı, malzeme, kullanım ve beklentilerin sınırlarının ötesine bakarak tasarımına kadar titizlikle çalıştığını belirtmiştir. Çalışmalarında tartışma, karşılıklı ilişkiler ve kültürel yetenekler üzerinde durduğundan söz eden sanatçı porselen malzeme ile, beden dilini ve karşılıklı ilişkileri, sosyal sürdürülebilirliği anlatmak adına yenilikçi yollar keşfetmeyi amaçlamıştır. Böylelikle sanatçı tasarımın, fiziksel bir formdan daha fazlası olduğunu, onun aktif bir zihin süreci olduğunu savunmuştur(<https://www.rca.ac.uk/students/judith-van-den-boom/>) Görsel 39'da Judith Van den Boom'a ait olan çalışmalar görülmektedir.

Görsel 39. Judith Van den Boom'a Ait Olan Çalışmalar

5.6. Emily FORGOT

Londra merkezli Grafik Sanatçısı olan Emily, Liverpool School of Art & Design'dan mezundur. Emily, porselen çalışmalarında baskı dekor tekniklerini kullanarak özel işler üretmiştir. Çalışmaları Londra'da ve yurtdışında, prestijli Miami Art Basel'in bir parçası olarak "Fragiles" sergisinde sergilenmiştir. Garip, gündelik ve bazen gerçeküstü olan, eğlenceli görsel dili ile imaj oluşturarak yenilikçi ve şaşırtıcı çalışmalar yapmaktadır. Sanatçı çalışmalarında ister sipariş edilmiş bir ürün, isterse kendi hayal dünyasından canlanan bir tasarım olsun tüm çalışmalarına yaratıcı düşünce, özgünlük, mizah ve güzelliği göz önünde bulundurarak yaklaşmaktadır (İnan H. B., 2018, 48)

Görsel 40 a'da Emily Forgot'a Bird Ride, ve b'de Hat Umbrella adlı çalışmalar görülmektedir.

Görsel 40. a.Bird Ride, b.Hat Umbrella

5.7. Wendy WALGATE

Çalışmalarının kendi edininim, birikim ve kültürünü inceleyip ve yorumlayarak yaptığını söyleyen sanatçı ilk bakışta, koleksiyonların tuhaf görüldüğünü belirtmiştir. Hayvan figürlerin, eski bavullar, kutular ve vagonlar ile kullanılmasıyla hareket ve hapsi düşündürerek, bu hayvansal figürleri bir araya bir araya toplayarak olası olmayan bir yukarı tırmanış dayatmıştı. Sanatçı eserlerinde hayvansal figürleri üst üste fakat bir uyum içinde yerleştirmiştir. Görsel 41'de Red Toy Box adlı çalışma görülmektedir.

Görsel 41. Red Toy Box

5.8. Aslı AYDEMİR

Aydemir genellikle enstelasyon çalışmaları yaparak, eserlerini porselen biblolarından üreterek izleyicilerine sunar. Sanatçı çalışmalarında, içinde bulunduğu toplumun değerleri üzerinden sorgulamalara sıkça yer vermektedir. Ayrıca dinsel, coğrafi, barış ve kadına dair imgeler çalışmaların başlıca konusunu oluşturmaktadır. Porselenin karakteristik özelliğini kullanarak güç, iktidar ve hırs sonucu ortaya çıkan hasarı en iyi şekilde anlatabildiğini düşünen sanatçı beyaz sırsız porselen barış ironisini vurgularken, porselenin sürtünmeye ve ısıya mukavemeti çok yüksek bir malzeme olması ama aynı oranda kırılgan da olması aracılığıyla tüm bu sürecin sonunda aslında kazanan kimse olmadığını anlatmak istediğini Chinatown adlı sergisinde belirtmiştir. Sanatçı yine bir çalışmasında beton tuğlaya namlularını gömmüş savaşı simgeleyen, insanları birbirinden ayıran, sınırlara ve en çok da Berlin Duvarı'na gönderme yapmıştır.(Eren Z., 2019,- Karakaya B., Öztürmen M. E., 2019). Görsel 42'de Aslı Aydemir'e ait Peace IV adlı çalışma görülmektedir.

Görsel 42. Aslı Aydemir, Peace IV

5.9. Mehmet KUTLU

Mehmet Kutlu, seramik sanatında resimsel anlatımı porselenler üzerinde profesyonelce uygulayan sanatçılardan biridir. Geleneksel Türk Sanatlarını ve minyatür sanatını çağdaş

şekillerde yorumlayarak porselen tabakların üzerine yansıtmıştır. Çalışmalarını yalnız iki boyutlu yüzeylerde değil, üç boyutlu formlara da uygulamıştır. Çalışmalarında, renkleri, ışığı, kontrastlıkları, doğada var olan nesneleri kullandığı görülmektedir. Eserlerindeki uygulamaların renkli çamurları akıtma yöntemi ve fırça yardımıyla yapıldığını, çalışmaları incelendiğinde kısmen veya tamamen sırlar uygulandığını ve serigrafi yöntemini kullanıldığını da görmekteyiz. Görsel 43 a'da Sanatçının serigrafi baskı tekniği ile yapmış olduğu Ayla Algan portresi, b'de ise kendi portresi görülmektedir. (İnan H. B., 2018,48)

Görsel 43. a. Ayla Algan Portresi b. Mehmet Kutlu Portresi (İnan H. B., 2018, 48)

5.10. Aygün DİNÇER KIRCA

Sanatçı eserlerini kırık porselen parçalarından asamblajlar oluşturarak çalışmaktadır. Sanatçı kırılmanın seri üretim nesnesi olan seramiği diğerlerinden farklı kıldığını kırılmalarının biçime kattığı özgün değere eserlerinde vurgu yapmaktadır. Kırca'ya göre porselenin kırılması onu biricik kılar, sıradanlığından kurtarır. İnsanın gelip geçiciliğine vurgu yapan Zamanın Tanıkları adlı sergisinde porselen biblo parçalarını kurgulayarak çalışmalar yapmıştır. Görsel 44'te Zamanın Tanıkları adlı asamblaj çalışması görülmektedir. (Karakaya B., Öztürmen M. E., 2019),

Görsel 44. Zamanın Tanıkları (Karakaya B., Öztürmen M. E. (2019),

5.11. Özkan BAL

Porselen üretiminin zor ve yorucu bir süreç olduğunu belirten sanatçı, üretimden kaynaklanan fire ürünlere de kayıtsız kalamamıştır. Bu sebeple atıl duruma gelen porselenlerle neler yapılabileceği hakkında düşünmeye başlayan sanatçı porselen ve camın, fiziksel ve kimyasal özellikleriyle benzerlik göstermesi nedeniyle bakır folyo tekniğinin porselen yüzeylerde uygulanabileceği düşüncesini geliştirmiştir. Sanatçı ilk denemelerini Halis Özdemir'in atölyesinde gerçekleştirerek başarılı sonuçlar almıştır. Son Akşam Yemeği" adlı çalışmasında İsa'nın havarileri ile yediği son akşam yemeğinin atık porselen sofra eşyası kullanılarak Tiffany vitray tekniği ile yorumlamıştır. (Bal Ö., 2020,66-68) Görsel 45'te Bal'a ait çalışmalar görülmektedir.

Görsel 45. Son Akşam Yemeği (Bal Ö., 2020, 66-68)

5.12. Elif AYDOĞDU AĞATEKİN

Seramik sanatçısı Elif Aydoğdu Ağatekin, kişisel deneyimlerinden yola çıkarak, 2009 yılında kaybettiği anneannesinin tabaklarını yine anneannesinin yaptığı yemeklerin isimleriyle sergilediği tabak serisidir. Seri üretim nesnesi olan tabaklar işlevsel seramik malzemelerdir. Ağatekin için bu tabaklar aynı zamanda sevdiği bir yakını ile olan ilişkisinin de imgesi haline gelmiştir. Kaybettiği yakınına ithafen de imgesi olarak bu tabakları kullanmıştır. Bu eserde içine yemek konulan bir nesne olmasından öte taşıdığı anlam ile var olmuştur. Tabaklara konulan yiyecekler de o yiyeceklerin gösterge taşıyıcıları olan isimleri tabaklar üzerinden okunması sağlanarak bir yapı bozum gerçekleştirilmiştir(Yükseler G., 2017, 57-58).

Görsel 46'te Elif Ağatekin'e ait Aşkın Damakta Kalan Tadı adlı çalışma görülmektedir.

Görsel 46. Aşkın Damakta Kalan Tadı

5.13. José LUÍS SANTES

Jose Luis Sanchez'in çalışmalarını, monokromatik malzemeler kullanılarak ve mekan ve hacim kavramlarını keşfederek elde ederek, denge ve ritim içinde yansıtmıştır.

1970'lerin yapılandırmacı eğilimlerinden etkilenen Sanchez'in çalışmaları hem geometrik hem de belirgin biçimde organik ve akışkandır. Küçük heykeller ve grafik baskılar üretmenin yanı sıra Sanchez, kamusal alanlar için çok sayıda bina ve büyük ölçekli heykeller üzerinde çalışmıştır.(<https://lladrodb.com/designer.html?pid=Jose%20Luis%20Santes>). Görsel 47'de Jose Luis Sanchez'in çalışması görülmektedir.

Görsel 47. Jose Luis Sanchez'e Ait Çalışma

5.14. Ernest MASSUET

Çocukluk yıllarında kilden ya da hamurdan hayvanlar yaratmak için uzun saatler harcadığını belirten sanatçı, özellikle modellediği beyaz at sürülerinin kendisinde özel bir yeri olduğunu dile getirmiştir. Zamanla sanatçının bu asil canlıya duyduğu tutkuyla mesleği birleşmiştir. Sanatçı daha iyi teknikler öğrenmiş, hayvanların anatomisini nasıl derinleştireceğini gösteren ve her materyalden faydalanmıştır. Lladró Porselen Bursu, narin ve kırılğan porselenlerle uzun süre çalışması, bu enfes malzemenin diline hâkim olmasını sağlamıştır. Kaslı anatomisi, yuvarlak formlar, hareketler, atları muhteşem bir canlı yapar. Ernest Massuet ise çalışmalarında bu canlıları son derece etkileyici, ön ayaklarını dans ediyormuş gibi yansıtmıştır. Sanatçı İngiltere Kraliçesi veya İspanya Kraliçesi Sofía gibi ünlü şahsiyetlerin bazı heykellerini de çalışmıştır(<https://www.ernestmassuet.com/>). Görsel 48’de Ernest Maasuet’in Lladro için tasarlanmış olduğu porselen at figürleri görülmektedir.

Görsel 48. Lladro İçin Tasarlanmış Porselen At Figürleri

5.15. Charles KRAFFT

Geçmiş mavi beyaz porselen geleneğinin farklı bir uygulamasını yapar. Yugoslavya’daki Doğu Avrupa gizli polis silahlarının porselen taklitlerini yaparak, mavi beyaz süslemelerin zararsız dekorasyonu, öldürücü nesneler arasındaki uyumsuzluğun zıtlaşmasını oluşturur. Sanatçı, döküm tekniğiyle çoğalttığı nesnelerin güçlü erkek betimlemesine karşın, onları dişil özellikteki transfer baskı ve el dekoru tekniğiyle dekorlayarak cinsiyetleştirilmiş betimleme üzerinde ustaca oynamaktadır. Askeri ve masonik alamet veya işaretlerle kalıplar yapmakta, aykırı kodlu işaretlerle zamanımıza mesajlar vermekte ve bunu bir protesto aracı olarak kullanmaktadır. Görsel 49 a’da Charles Kraft’a ait Assassin’s Kit (2005),b’de ise Darknes in Delft Series (1994) adlı çalışması görülmektedir.

Görsel 49 a.Charles Kraft’a ait Assassin’s Kit (2005), b.Darknes in Delft Series (1994) adlı çalışması

5.16. Noriko KURESUMİ

Okyanusun uyumu ve dengesinden esinlenen zarif, şehvetli formlarla seramik heykeller üreten sanatçı, doğayla baş başa olabileceği zamanları değerlendirdiğini belirtmiştir. İyi bir gözlemci olan sanatçı Ay’ı da incelemiş ve bu cisim ile kurduğu ilişkinin ilham kaynağı olduğuna da değinmiştir. Sanatçının eserlerinde porselen çamuru tercih etmesinin sebebi, bu malzemede bir zerafet görmesindendir. Sanatçı porselen çamur bünyesinin olanaklarını, Ay’ın dünya üzerindeki etkisiyle benzeştirir. Sanatçı, denizden esinlenerek biyolojik formlar üretmektedir ve tüm yaşamların birbirine bağlı olduğu görüşündedir. Çalışmalarını okyanusun doğanın hayat kaynağı olduğunu düşünerek tasarlamaktadır. Dünyanın okyanustan oluştuğunu savunan sanatçı doğanın devingen yapısını “Denizin belleği” adlı sergisinde yansıtmıştır. Görsel 50 ‘de Kuresumi’ye ait çalışmalar görülmektedir.

Görsel 50. Denizin Belleği

6. PORSELEN TARİHİNİ SERGİLEYEN MÜZELER

Dünyanın çeşitli bölgelerde yer alan en iyi porselen müzeleri, usta sanatçıların ellerinde sanat eserlerine dönüşen porselenlerin tarih içindeki gelişimine ve değişimine tanıklık etmemizi sağlamıştır. Bunların en seçkin örneklerini Çin, İtalya, İngiltere, Letonya, Türkiye gibi ülkelere görebiliriz.

6.1. Mumingtang Antik Porselen Müzesi – Çin

Mumingtang Antik Porselen Müzesi; Pekin'in Chongwen Bölgesi'nde bulunmaktadır. 50000'i aşkın antik porselen koleksiyonuna ev sahipliği yapmaktadır. 1200 parça ise sergi bölümünde izleyicisiyle buluşmaktadır. Porselen koleksiyonu arasında en değerli olanı Ru fırınında pişirilenlerdir. Çin'deki beş ünlü fırından biri olan Ru fırın, Çin'in uzun porselen üretim tarihi içerisinde sadece 20 yıl kullanılmıştır. Ru fırında pişirilen porselen, genel olarak diğer ülkelere değerli hediyeler olarak gönderilmiştir. Koleksiyonda Çin porseleni için klasik olarak kabul edilen mavi ve beyaz renkler ağırlıktadır(<https://www.guralporselen.com.tr/designart/dunyanin-en-iyi-porselen-muzeleri>)

6.2. Floransa Porselen Müzesi – (İtalya)

1973'ten bu yana ziyaret edilebilen Museo delle Porcellane, 17. yüzyılda inşa edilen Casino del Cavaliere'de bulunur. Görsel 51'de Museo delle Porcellane binası görülmektedir.

Görsel 51. Museo delle Porcellane Binası

Müzenin koleksiyonunun ana parçalarını Toskana'yı yöneten Medici, Lorraine ve Savoy kraliyet ailelerine ait olan porselen sofrta takımlarından oluşur. Porselen takımları, uluslara ve üreticilere göre ayrılır. Floransa yakınlarındaki Doccia'da üretilen İtalyan porselenlerinde dikkat çekici olanlar kraliyet ailesi tarafından günlük olarak kullanılan takımlardan oluşmaktadır. Parma Kraliyet Sarayından gelen Fransız Porselenleri ile birlikte Almanya'da Meissen firmasının tasarlamış olduğu yemek takımları da müzede sergilenmektedir.

6.3. Royal Worcester Müzesi – (İngiltere)

Tarihi 1751 yılına kadar uzanan Royal Worcester Müzesi koleksiyonunda 10 bini aşkın porselen objenin sergilenmektedir. Dönemin önde gelen isimleri için üretilen porselen yemek takımları ve çay setlerinde sıklıkla Uzakdoğu desenlerinin taklit edildiği görülür. Müzenin Viktorya dönemine ait galeri kısmının, derin renkler ve nefes kesici işçilikteki eserler ile donatılmıştır. Görsel 52’de Royal Worcester Müze binası görülmektedir.

Görsel52. Royal Worcester Müze Binası

6.4. Riga Porselen Müzesi – (Letonya)

Ziyaretçilerine 19. yüzyılın ortasından 1990'lara kadar porselenin tasarım geliştirme ve üretim geleneklerini ve porselen sanatının çağdaş süreçlerine yansıtır. 8 bini aşkın porselen eserin sergilendiği Riga Porselen Müzesi'nin koleksiyonunda 1841'de kurulan Kuznetsov Fabrikası'nda ve 1886'da kurulan C.J. Jessen Fabrikası'nda ve daha sonra Riga Porselen Fabrikası'nda üretilen porselenler bir arada bulunması sebebiyle porselen müzeleri arasında önemli ve farklı bir yeri vardır. Hem bireysel sanatçılar hem de porselen ressamı tarafından üretilen orijinal sanat eserleri bünyesinde bulundurmaktadır. Müzenin Kızıl Köşe adlı bölümünde ise Sovyet tarihinin önemli olaylarına adanmış süs eşyaları vazolar, tabaklar ve objeler sergilenmektedir. Görsel 53'te Riga Porselen Müzesi binası ve sergi alanı görülmektedir.

Görsel 53. Riga Porselen Müze Binası ve Sergi Alanı

6.5. Sadberk Hanım Müzesi / İstanbul:

Geçmişten günümüze Türk ve Dünya porselen eserlerinden örnekleri görebileceğimiz önemli müzelerden biri olan Sadberk Hanım Müzesi'nin Çin porselenleri koleksiyonu, mütevazı bir koleksiyon olmakla birlikte, içinde özgün eserlerin yer almasıyla Osmanlı döneminde kullanılan Çin porselenlerini incelemek isteyenler için önemli bir arşiv niteliğindedir. Müzede yer alan bazı eserler Görsel 54'te görülmektedir.

Görsel 54. Sadberk Hanım Müzesi'nde Bulunan Eserler

Görsel 54 a' da 19. Yy'da Meissen' da üretilen bir şekerlik, b'de Osmanlı dönemine ait porselen bir kutu, c'de ise Çin'de 16.yy sonunda mavi beyaz porselen kâse örneği görülmektedir.

6.6. Saray Koleksiyonları Müzesi / İstanbul:

Saray Koleksiyonları Müzesi' İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır. Müzede 5000 adet eser çeşitli tarihi objeler arasından özenle seçilerek tüm koleksiyonları yansıtmayı sağlamıştır. Osmanlı devrinde sarayda kullanılan nesneler ile birlikte Yıldız porselen ürünleri de yer almaktadır. Sergilenen tüm eserler, Osmanlı sarayının dünyadaki gelişmeleri yakından izlediği bir döneme özgü örneklerden meydana gelmektedir(<https://www.millisaraylar.gov.tr/muzeler/saray-koleksiyonlari-muzesi>)

Topkapı Sarayında çeşitli dönemlerde sultan ve ailesi için saraya giren yaklaşık 12 bin Çin porselenleri bulunmaktadır ve sarayda bilfiil kullanılan bu eserler hala önemini korumaktadır. Görsel 55'de Saray Koleksiyonları Müzesi'nde yer alan bazı eserler görülmektedir.

Görsel 55. Saray Koleksiyonları Müzesi'nden Bazı Eserler

6.7. NG Müze / Kütahya:

Kütahya Porselen Fabrikalarında yaşanmışlıklara tanıklık eden NG Müze, Kütahya da bulunmakta olup Kütahya Porselen tarafından açılmıştır. Müzenin koleksiyonunu dünyanın önde gelen porselen markalarına ait 1000'den fazla özgün ve değerli parçanın yanı sıra büyük bir bölümünü kahve ve çay fincanları oluşturmaktadır. Özel koleksiyonda; Kütahya Porselen'in

1979 yılında ürettiği ilk bantlı yemek takımından günümüzde kullandığı formlarına kadar, pek çok özel parça bulunmaktadır. Bulunan bu özel parçalar Kütahya porselenin arşivi niteliğinde olup üretimde değişen formları ve desenlerin yakından takip edilmesine olanak sağlıyor. Görsel 56'da NG Müze'de yer alan bazı eserler görülmektedir.

Görsel 56. NG Müzesi'nde Bulunan Eserler

SONUÇ:

Çin, tüm dünyada eskiden beri porselenin anavatanı olarak tanınmaktadır. Çin'de seramik sanatına olan ilgi ve bu sanatın gelişiminde geçen yüzyıllarda güçlü ve uzun süren hanedanlıklar dönemlerinde seramik sanatının saray tarafından desteklenmesine bağlanabilir.

Çinlilerin “Çanak çömleğin icadı tüm insanlığa aittir. Ancak, porselen Çin'in icadıdır” sözü Çin'in dünya seramik tarihine büyük katkısını kanıtlar niteliktedir (Tizgöl, 2009, 29). Çin porseleninin Osmanlılar tarafından belirli bir dönem içinde yaygın olarak kullanıldığının en önemli kanıtı Topkapı Sarayındaki Çin porseleni koleksiyonudur. Koleksiyon Çin'den orta doğuya ve Avrupa'ya ihraç edilen eserlerin çeşitliği bakımından dünyada tek olma özelliğine sahiptir.

Padişahlar, değerli kaplara sahip olmalarına karşın, yemeklerini porselen kaplarda yemeği tercih etmişlerdir. Sade, gösterişsiz veya hasarlı porselenler saray zevkine uygun olarak özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısında Ehl-i Hıref adı altında toplanan saray sanatçı ve zanaatçıları tarafından değerli taşlarla süslenerek yeniden kullanıma kazandırılmıştır. Osmanlı döneminde bu porselenlerin değerli taşlarla onarılıp gösterişli hale getirilmesiyle değerlerine değer katılmıştır.

Günümüzde hammaddenin tedarikinin kolaylaşması, üretim teknolojilerinin gelişmesi ile daha ekonomik bir üretim sürecinin başlatmıştır. Bu sayede porselen her sofrada yer bulabilir hale gelmiştir.

Günlük gereksinimler için üretilmiş olan daha sade porselenlerde renk, dekor ve sanatsal tasarımdan uzaklaşılarak kullanım amacına yönelik tasarımlara önem verilmektedir. Bu anlamda sofraya eşyası porseleni ihtiva ettiği kemik tozundan dolayı krem ve ışığı geçirecek kadar şeffaf olan Fine Bone China porselen sofralarda ayrı bir yer edinmiştir. Fine Bone China, diğer porselen takımlar ile kıyaslandığında darbeler ve ısı değişimlerine göre çok daha dayanıklıdır. Bu sayede kolayca kırılıp hasar görmez. Bone China'nın dayanıklılığı aynı zamanda gibi leke oluşturabilecek gıda maddelerinin iz bırakmasını da önlemektedir.

Bone China olarak adlandırılan sofraya eşyaları, kalsiyum fosfat kalsiyum karbonat eklenerek oluşturulmuş porselen hammaddesine sahiptir. Fakat günümüzde daha ekonomik olarak kemik külsüz içerdiği hammaddeler ve fırın atmosferine bağlı olarak krem renginde,

daha düşük sıcaklıkta elde edilen porselenlerin üretimi yaygınlaşmış olsa da beyaz porselenin yerini alamamıştır.

Porselenin gözeneksiz bir yapıya sahip olması sayesinde porselen ürünlerin yeniden kullanımında iz ve koku kalmamaktadır. Bunun yanında günümüzde mikrop barındırmayan ürünler oldukça önemlidir buda, porselen kullanımının tercihini arttırmaktadır. Bu gözeneksiz yapı sayesinde elde edilen pürüzsüz yüzey sayesinde temizlenmesi kolaydır ve ileri teknolojiler sayesinde de mikrop tutmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Geçmiş çok eskilere dayanan porselenlerin sofraya eşyası bakımından ele alındığında diğer sağlıklı olduğu tabir edilen tüm sofraya gereçleri içinde işlevsellik ve sanatsal açıdan çok farklı ayrı bir yerde olduğu görülmektedir. Bu yerini daha uzun yıllar boyunca koruyacağı adından ve sanatından söz ettireceği aşıkardır.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel Toprak F.,(2007), *Arifi'nin Süleymanname'sindeki Minyatürlerde Saltanata İlişkin Simgeler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları, İzmir 2007, s. 21
- Aksoy, F. A.(2007), *Porselen Üretiminde Bazaltın Kullanılabilirliğinin Araştırılması*, Yüksek Lisans tezi
- Arcasoy, A. (1998), *Dünyanın ilk Gözeneksiz Seramikleri ve Çin Seladonları*, Seramik Sanat, Bilim ve Teknoloji Dergisi, Şubat 1998 Sayı 1, Sayfa; 15–16
- Auscher E.S., History and Discription French Porcelain, Page 14-15
- Birben A.,(2011), *Çin Porselen Sanatı “TOPRAĞIN ATEŞLE DANSI”* Sayfa,26
- Charleston J.R. (1986), *World Ceramics*, Hamleyn London, Sayfa; 167
- Cooper, E. (2000), *Ten Thousand Years of Pottery*, Fourth Editions British Museum Press and University of Pensilvania Press, Philadelphia, 2000, Page; 62
- Çizer, S., (2016), *Seramikte Odunlu Pişirim Geleneği; Uzakdoğu'nun Yüksek Derece Fırınları*, Sayfa 7
- Else S. D. ,*The Collectors First Hand Book an Antique Chinese Ceramic*, Page, 24
- Garachon I.,(2017) *Fired Infills and Replacement Parts to Ceramics in the Rijksmuseum*, The Rijks Museum Bulletin, Page; 375
- Gedük S., (2014), Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonu Üzerine Yapılmış Osmanlı süslemeleri ve Onarımları, Sayfa; 19
- Gerlach, S., (2007), *Türkiye Günlüğü (1573- 1576)*, 1. Cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, Sayfa; 401- 402
- Güner, Y., Seramik, Arı Kitabevi, Sayfa; 191-203, 1987
- Güneşer B., (2008),*Geleneksel Uzakdoğu Sırlarının araştırılarak Özgün Porselen Tasarımlarına Uygulanması*, Sayfa; 6

- Güngör, F., Ay, N. (2012) *Yumuşak Porselen Bünye Reçetesinde Farklı Tane Boyut ve Dağılımına Sahip Kuvars Kullanımının Ürün Özelliklerine Olan Etkisi*, Sayfa;287
- Hilyard R., (1999), *European Ceramics*, Philadelphia University of Pennsylvania Press Page 46
- Jarrige, J.-F., (2001), *Rénovation du Musée National des Arts asiatiques-Guimet*, Ocak 2001,Sayfa 27
- Koçak, Ş. (2009), *Jingdezhen’de Porselen Yapımı ve Çin Porselen Sırları*, Yüksek Lisans Tezi
- Mack, R. E. (2005). *Doğu Mali - Batı Sanatı, İslam Ülkeleriyle Ticaret ve İtalyan Sanatı 1300-1600*, Çev: Özdamar, A. İstanbul Kitap Yayınevi
- Okçuoğlu T., Ilıcalı C.Ö., (2017) , *XV-XVII. yüzyıl İznik ve İtalyan Mayolika Seramiklerinin Teknik, Motif ve Uslup Bağlamında Karşılaştırılması*, *Art Sanat Dergisi Sayı 8* 219-249
- Pluis J., (1997). *De Nederlandse Tegel, Decors en benamingen 1570-1930, The Dutch Tile, Designs and Names 1570-1930*, Published by: Nederlands Tegelmuseum / Vrienden van het Nederlands Tegelmuseum [Otterlo] / Primavera Pers, Leiden1997. ISBN 10: 905997090X
- Poyraz M., *Rice Grain Method and Historical Development in Ceramic Art*, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 2 (2019) 75-84
- Sarah P.,(2000), *Analysis of 17th Century Delftware Pottery Sherds from London*, Ancient Monuments Laboratory Report, 56/2000
- Sartel Du O., *Chinese Porselen* ISBN: 978-1-78042-206-0 Page;53
- Tite, M. S. (2004). *Glazed Pottery*. M. Martini, M. Milazzo, ve M. Piacentini (Ed.). Physics methods in Archaeometry içinde (377-3.85). Amsterdam: IOS Press
- Tite, M. Watson O., Pradell,T., Matin M., Molina G. Domoney, K. AND Bouquillon (2015) *Revisiting the Beginings of Tin Opacified İslamic Glazes*,Journal of Archeological Science,57, 80-91
- Tizgöl, K. (2009), Dönemsel Gelişimleriyle Çin Seramikleri, Sanat Dergisi, 29
- Türkel E., (2016), *Parian Figüratif Porselenleri*, Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi Sayı: 15 Sayfa; 55
- Ünal İ., Çin Porselenlerine Ait Kaynaklar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 1 Sayfa; 189
- Verneuil, L.,(2015), *My Blue China The Colors of Globalization*, My Blue China, The fondation ‘enterprise Bernardaud, Limoges, France,
- Wilson, T. (2016). *Maiolica: Italian Renaissance Ceramics in the Metropolitan Museum of Art*, New York, Metropolitan Museum of Art
- Yılmaz E., (2019) *Seramik Sofra Adabı Etkileşimi ve Politik Söylem Aracı olarak 18 yy. Porselen Yemek Takımları*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Cilt 8 Sayfa 201-233

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1 Erişim adresi: <http://wikiwand.com/protoceladon>, 10.09.2021
- Görsel 2 Çizer S.(2016), Seramikte Odunlu Pişirim Geleneği; Uzakdoğunun Yüksek Derece Fırınları Sayfa 7
- Görsel 3 Jarrige, J.-F., (2001), Rénovation du Musée National des Arts asiatiques-Guimet, Ocak 2001, Sayfa 27
- Görsel 4 Güneşer B., (2008), Geleneksel Uzakdoğu Sırlarının araştırılarak Özgün Porselen Tasarımlarına Uygulanması, Sayfa 6
- Görsel 5 Gerlach, S., (2007), Türkiye Günlüğü (1573- 1576), 1. Cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, Sayfa; 401- 402
- Görsel 6 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 53
- Görsel 7 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 53
- Görsel 8 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 85
- Görsel 9 Erişim adresi: [www. arthill.com](http://www.arthill.com) (26.09.2021)
- Görsel 10 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 34,35
- Görsel 11 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 167
- Görsel 12 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 181-187
- Görsel 13 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 149
- Görsel 14 Sartel Du O., Chinese Porselen ISBN: 978-1-78042-206-0 Page; 79
- Görsel 15 Erişim adresi: <https://www.wikiwand.com/en/Fritware> (26.09.2021)
- Görsel 16 Poyraz M., Rice Grain Method and Historical Development in Ceramic Art, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 2 (2019) 75-84
- Görsel 17 Erişim adresi: [https://kaplanlarkesifte.com/medicilerden-toskanaya-miras-floransa-bolum-2/\(25.09.2021\)](https://kaplanlarkesifte.com/medicilerden-toskanaya-miras-floransa-bolum-2/(25.09.2021))
- Görsel 18 Garachon I., Fired Infills and Replacement Parts to Ceramics in the Rijksmuseum, The Rijks Museum Bulletin, Page; 375
- Görsel 19 Türkel E., (2016), Parian Figüratif Porselenleri, Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi Sayı: 15 Sayfa; 55
- Görsel 20 Erişim adresi : https://www.wikiwand.com/en/Transfer_printing (24.09.2021)
- Görsel 21 Okçuoğlu T., Ilıcalı C.Ö., (2017) , XV-XVII. yüzyıl İznik ve İtalyan Mayolika Seramiklerinin Teknik, Motif ve Uslup Bağlamında Karşılaştırılması, Art Sanat Dergisi Sayı 8 219-249
- Görsel 22 Auscher E.S., History and Discription French Porcelain, Page 14-15
- Görsel 23 Auscher E.S., History and Discription French Porcelain, Page 23
- Görsel 24 Auscher E.S., History and Discription French Porcelain, page 109-112

- Görsel 25 Clare LE C.,(1990), German Porcelain of 18.th Century, The Metropolitan Museum of Art Bulletin, Spring 1990 sayfa 11,13
- Görsel 26 Weber J., Meissen Porcelains with East Asian decoration in the Ernst Schneider, Collection Bayerisches National Museum, Munich Page; 126
- Görsel 27 Sassoon A.,(1991), Vincennes and Sevres Porcelain, The J.Paul Getty Museum, California, Page; 120
- Görsel 28 Küçükerman Ö., Dünya Saraylarının Prestij Teknolojisi: Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası Sayfa 78-79
- Karakullukçu C., (2007)150 Yılın sessiz Tanıkları: Saray Porselenlerinden izler, Sayfa 63
- Görsel 29 Küçükerman Ö., Bayraktar N., Karakaşlı S. Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Yıldız Porseleni Sayfa 37
- Görsel 30 Batukan Belge F., (2019), Aydınlık, Özelleştirmenin Yıktağı Cumhuriyet projesi: Yarımca Porselen
- Görsel 31 Erişim adresi: <https://kutahyaporselen.com.tr/public/uploads/2020/06/corendon-katalog.pdf> (01.09.2021)
- Görsel 32 Erişim adresi: (<https://www.guralporselen.com.tr/designart/dunyanin-en-iyi-porselen-muzeleri>) (01.09.2021)
- Görsel 33 Porland Porselen 2021/22 Katalogu
- Görsel 34 Gökbel F. M., (2019) Hamam Kültürü ve Seramik Yansımaları, Atatürk Üniversitesi GSED, 2019;43 Sayfa; 57-58
- Görsel 35 Riga Porcelain Art, (2012) ISBN 978-9934-8236-5-7
- Görsel 36 Riga Porcelain Art, (2012) ISBN 978-9934-8236-5-7
- Görsel 37 Riga Porcelain Art, (2012) ISBN 978-9934-8236-5-7
- Görsel 38 Riga Porcelain Art, (2012) ISBN 978-9934-8236-5-7
- Görsel 39 Verlag die Gestalten, Fragiles, Sayfa; 231-232
- Görsel 40 Verlag die Gestalten, Fragiles, Sayfa; 231-232
- Görsel 41 Verlag die Gestalten, Fragiles, Sayfa; 231-232
- Görsel 42 Eren Z.,(2019), Aslı Aydemir ile Chinatown, Eleştirel Kültür Dergisi, Mart
- Görsel 43 İnan H. B., (2018), Seramik Form ve Yüzeylerde Resimsel Anlatımlar ve İmgeler, Sayfa; 48
- Görsel 44 Karakaya B., Öztürmen M. E. (2019), Porselen Bibloda Kolaj ve Asamblaj, Journal of Interdisciplinary and Interculturel Art, Cilt: 4, Sayı: 9, Kasım-Aralık / 2019
- Görsel 45 Bal Ö., (2020), Atık Porselen Malzeme ile Enstalasyon Uygulamalarında Vitray Tekniği, 66-68

- Görsel 46 Yüksel O., Kılıçkaya E.E., (2018),Çağdaş Seramik Sanatında Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Tipografi Kullanımı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Haziran 2018, 1157-1169
- Görsel 47 Lladro Porselen Müze Kataloğu, Valencia, İspanya, 3785984150 –Sayfa 8
- Görsel 48 Lladro Porselen Müze Kataloğu, Valencia, İspanya, 3785984150 –Sayfa 8
- Görsel 49 Verlag die Gestalten,, *Fragiles*, ISBN 978-3-89955-208-9, Page; 231-232
- Görsel 50 Tanrıverdi Yasemin, (2020) *Seramik Sanatında Suyun İzi*, IBAD Sosyal Bilimler Dergisi / IBAD Journal of Social Sciences, (6), Kış 2020
- Görsel 51 Erişim adresi: http://www.museumsinflorence.com/musei/Porcelaine_museum.html (10.09.2021)
- Görsel 52 www.britainexpress.com/counties/worcestershire/az/worcester/royalworchester (09.2021)
- Görsel 53 Erişim adresi: <https://tr.everaoh.com/porselen-muezesi-riga/> (10.09.2021)
- Görsel 54 Erişim adresi: <https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/koleksiyon/porselen> (10.09.2021)
- Görsel 55 Erişim adresi: <https://www.millisaraylar.gov.tr/muzeler/saray-koleksiyonlari-muzesi> (10.09.2021)
- Erişim adresi: <https://www.ensonhaber.com/galeri/topkapi-sarayinin-koleksiyonlari> (10.09.2021)
- Görsel 56 Erişim adresi: <https://ngkoleksiyon.com/> (10.09.2021)